

Folkesagn fra Højelse og Omegn.

Af Redaktionssekretær N. P. Nielsen, Køge.

Oprindelig laa der dybt inde i Nordboens Hjerne en ubestemt Anelse om højere Magter, der lod Solen gaa op og ned og tændte Stjernernes Lys, naar Mørket faldt paa.

Hans gamle Fortællinger, der gik fra Mund til Mund, fra Slægt til Slægt, fortalte om Folkets store Mænd, som forlængst var døde. Disse Minder mødtes med Anelsen om de store Magter, der stod bag Sol og Stjerner, og inden længe fremstod af dette Møde Asalæren. Den har dog sikkert været langt simplere og enfoldigere, end som den nu genfortælles efter de islandske Skrifter, hvori den blev opristet i det 12te og 13de Aarhundrede.

Da Ansgar kom her til Landet med Kristendommens Lære, og Folket efterhaanden antog den, forsvandt den gamle Gudelære, som nu hørte Sagaverdenen til. Men mange af de gamle Forestillinger om Naturkræfterne og Talen om hemmelighedsfulde Magters Værk i Mark og Skov holdt sig fremdeles, fordi Videnskaben endnu ikke kunde forklare, hvad Aarsagen var til de mange Naturfænomener, der viser sig ved Dag og Nat. Naar Elementerne rasede, troede man fuldt og fast, at den onde havde faaet frit Løb, og i Mærkværdigheder paa Stjernehimlen saa Tilskueren Guddommens hellige Skrifttegn.

Derved følte Folket sig hensat i en umiddelbar Nærhed af Himmel og Helvede, og Fantasien udformede nu

Optrin af de to Rigers Indvaanere. Kirkens Lære har intet med alt dette at skaffe; thi Gejstligheden har kæmpet haardt mod saadanne Fantasifostre. Men den gamle Asalære havde, da den maatte drage af Lande, efterladt sig mange dunkle Smaating, hvoraf Folket dannede en hel Mængde eventyrlige Fortællinger. I mange af disse finder vi Grundtræk, der ligesom angiver deres Ælde og viser os Brydningen mellem Hedenskab og Kristendom. Mange Sagn gaar igen paa forskellige Egne, og det vil være vanskeligt at sige, hvor vi har deres oprindelige Hjemstavn. Men saa maa vi trøste os med, at det lige saa godt kan være her som andre Steder. Under alle Forhold er det i hvert Fald sikkert, at Sagnene har vundet Hjemstavnret ved at være knyttede til et eller maaske flere Steder i Landskabet. De er ligesom store Friluftsskuespil, og mange af dem kan udmærket, naar de gøres til Genstand for Bearbejdelse for Scenen, afgive ypperlige Emner for den sceniske Kunst. De var for vore Fædre det samme som Sagaerne for Islænderen: den lange Vinteraftens Underholdning. Især var det almindeligt paa Højtidsaftener at opfriske Sagnverdenens rige Skatte for den undrende Ungdom, der i saadanne Øjeblikke var tavs og opmærksom. Hvem, der besad Færdighed i at fortælle væk, var en velset Gæst i Husene.

Det synes, som om den sydligste Del af Hedeboegnen er rigest paa Sagn, og flere af disse bærer Præg af at være opstaaet meget tidligt. Til Højelse Sogn er knyttet ikke mindre end en halv Snes Sagn. Et Par af disse knytter sig til den store Kirkeklokke. Til Ejby henføres bl. a. det smukke Sagn om Lindormen paa Kirkegaarden. Anledningen til dette er en Drageskikkelse, der er indhugget i en Kampesten, som er indmuret i den nordre Taarnmur.

Troldkællingen i Skaane og Højelse Kirkeklokke.

Den Gang, da den store Kirkeklokke kom til Højelse, maa den have haft en umaadelig stærk Klang. Vinden bar

nemlig dens Toner ud over Bugten over til Skaane. Her boede der en Troldkælling, som just havde lagt sig til Hvile for at faa sig en Middagslur; hun blev vækket ved Klokkelangen, og arrig i Sind fo'r hun op, greb en stor Kampesten, omslyngede den med sit Haarbaand og svingede den rundt for at kaste den over mod Højelse Kirke. Men Trollden Finn, der nu staar under Lunds Domkirke, havde en Søn, som vilde lave en Slibesten af Stenen, og han kastede en Økse mod Troldkællingen. Den ramte dog ikke hende, men derimod Haarbaandet, som gik midt over. Derved kom Stenen ud af Kurs, og den faldt ned paa Jersie Mark, en god Fjerdingsvej Nordøst for Kirken. Her laa den under Navnet „Kællingestenen“ til henimod Slutningen af det nittende Aarhundrede. Da blev den ophugget og brugt som Bygningsmateriale. En anden Dag kastede hun en mindre Sten over mod Kirken, da Klokken ringede til Angelus; men Erkeenglen Mikael, der er Kirkens Værnehelgen, slog til den med sit Sværd, saa den faldt ned Norden for Kirken. Denne Sten, hvormom et andet af Troldkællingens Haarbaand sidder, ligger nu som Grundsten i den nordre Kirkegaardsmur.

Om det var af Frygt for Troldkællingens Hævn eller, som det ogsaa hedder, fordi Kirketaarnets østre Mur revnede, skal vi ikke sige; men nok er det, der blev drevet Blynagler ind i Klokken for at dæmpe Klagen.

Disse to Sagn minder ligesom Gefionsagnet om den nære Forbindelse mellem Sjælland og vort østlige Naboland.

Sølvet i Klokken og dens Oprindelse.

Paa Siden af Klokken findes et Skjold, hvori ses en afhugget Haand. Det skal være Henning Griis' Vaabenmærke. Han var Kannik ved Roskilde Domkirke, men oppebar som Højelse Kirkes „Præst og Prælat“ Indtægten af dette Kald. Han holdt her en Kapellan Andreas Olsen. Det er sikkert Henning Griis, der har skænket Klokken, som er støbt af en af den Tids mest bekendte Klokkestøbere, Johannes Fastenowe. Denne har bl. a. støbt den

største Klokke i Roskilde Domkirke og Raadhusklokkerne i Roskilde og Køge. Den sidste blev oprindelig støbt til Franciskanerklostret i Køge, men blev efter Reformationen ført til Raadhuset. Roskilde Raadhusklokke hørte til Laurentiuskirken. Alle Klokkerne er meget smukke baade i Udseende og Klang, og de er forsynede med stemningsrige Inskriptioner. Klokken i Højelse bærer følgende Indskrift paa Latin:

„Medens min Lyd høres, iler Folket til Michaelskirken for at indfri deres Løfter til Herren. Denne Klokke blev ophængt paa Hr. Henning Griis' Tid. Han var tilforn Præst og Prælat ved denne Kirke. Andreas Olsen var fordem Kapellan. Johannes Fastenowe støbte mig i det Herrens Aar 1517.“

Den er 2 Alen 8 Tom. høj, og forneden er Diameteren 2 Alen $4\frac{1}{2}$ Tm.

I Kirkehistoriske Samlinger hedder det, at kun faa Landsbykirker har dens Mage i Henseende til Størrelse og dejlig Klang.

Det er ikke saa underligt, at den blev Sognets Stolthed, hvorom der flettedes en Krans af Sagn.

Der gaar i flere af Sognets syv Byer det Sagn, at den er støbt ude paa Marken Nordøst for Højelse By, hvor nogle Agre i gamle Dage bar Navnet „Klokkerholm“. Indtægten af disse gik sikkert til Betaling af Ringningen.

Et andet Sagn fortæller, at Haanden findes paa Klokken, fordi Klokkestøberen til den havde brugt næsten alt det Sølv, der fandtes i Landet. Til Straf derfor blev hans Haand afhugget.

Johannes Fastenowe levede flere Aar efter, at denne Klokke blev støbt. Hans sidste Arbejder skriver sig fra omkring 1523.

Klokkehullet i Lellinge Aa.

Lige ved Udkanten af Højelse Sogn findes der i Lellinge Aa et dybt Hul, som vistnok er dannet af en Malstrøm. Der fortælles, at i gamle Dage laa der her et prægtigt Slot. Herremanden, som beboede det, var ond og ugudelig, og

man siger, at han havde forskrevet sig til Fanden. Imidlertid kom der en Munk til Egnen og forkyndte „den hvide Christ“s Lære.

En af Herremandens Tjenere havde hørt Munkens Prædiken; men det vidste Herremanden ikke noget om. Saa blev Kirken i Højelse (andre siger i Lellinge) bygget, og da Klokkeren første Gang kaldte Folk til Kirken, begyndte Herremanden at bande og bespottede Gud. Pludselig begyndte Taarnet at synke. Tjeneren slog da et Korstegn og sagde: „Saa i Jesu Navn!“ Han blev reddet, men Herremanden gik til Bunds med Slottet, og det dybe Hul blev saaledes dannet.

Maaske ligger der til Grund for dette Sagn et dunkelt Minde om den gamle Borg „Borring“, hvoraf der endnu ses Rester Øst for Plantagen ved Gl. Lellingegaard. Mindet om Hoveridagene har jo snart faaet frembragt Fortællingen om den onde Herremand i Modsætning til hans gode Tjenerskab. Maaske er „Borring“ ogsaa blevet ødelagt paa en Maade, saa Herremanden samtidig er omkommen.

Nok er det, Hullet er der den Dag i Dag, og det skal have været meget dybt. En Gang fik man Lyst til at maale det. Tre „Høhvirvler*)“ blev hejset ned med et Plovjærn paa Enden. Bunden blev ikke naaet; men da Rebene blev trukne op, var Plovjærnet borte, og i Stedet var der fastbundet et Menneskeben. Anden Gang, der blev maalt, kom der en Seddel op, hvorpaa der stod, at hvis der blev maalt tredje Gang, skulde de maale med deres Hals. Saa holdt de op. Nogle Aar efter var der en gammel Kone, der sad og skyllede sit Garn i Aaen. Pludselig kom der en Guld-ske sejrende paa Vandet. Hun slap Garnet for at gribe efter Skeen, men styrtede derved paa Hovedet ud i Vandet, og man saa hende aldrig mere.

Navrbjergtrolden og Højelse Kirkeklokke.

I Højen, hvorpaa Navrbjerg Mølle nu ligger, boede i gamle Dage en Mængde Troldfolk. Troldefa'r var i Mod-

*) Reb paa over 30 Alens Længde. De blev brugt til Fastsurring af Hø paa Vognen.

sætning til den skaanske Troldkælling kommen til at elske Højelse Kirkeklokke. Men da Klokkens Toner lød helt ind til Kongestaden, fandt Kongen ogsaa Behag i Klangen, og han vilde have Klokken til København. Med stort Besvær blev den taget ned af Taarnet og læsset paa en Vogn. Der blev derefter spændt 6 Par Heste for. Det gik godt med Kørslen, til de naaede Vadestedet over Aaen ved Navrbjerg. Her gik Vognen i Staa ude midt i Aaen, og Hestene kunde ikke trække den videre. Der blev nu spændt 8—12 og tilsidst 16 Par Heste for; men lige meget hjalp det. Vognen var ikke til at rykke af Stedet. Der var ikke andet at gøre end at vende om og køre Klokken tilbage til Højelse. Med Lethed trak nu de seks Par Heste Vognen op af Aaen. Klokken kom derefter tilbage paa sin gamle Plads i Kirketaarnet. Det var naturligvis Navrbjergtrolden, der havde været paa Spil. Først havde han holdt i Vognhjulet, og da Klokken saa skulde tilbage, havde han skudt paa af alle Kræfter.

Til Grund for dette Sagn ligger der sandsynligvis det, at denne Kirkeklokke enten paa Grund af sin Velklang har været ønsket til en af Hovedstadens nye Kirker under Kristian den Fjerde eller paa Grund af sin Størrelse skulde have været anvendt ved Støbning af Kanoner under en af de første Konger efter Reformationen.

Maaske har Transportvanskeligheder saa reddet den fra Bortfjernelse eller Tilintetgørelse.

Alterbægeret i Højelse Kirke og Troldkællingen i Navrbjerghøjen.

Naar Troldfolket i Navrbjerghøjen holdt Fest, rejste Højen sig paa fire gloende Pæle, og saa dansede den rundt paa disse. En Aften var en Karl redet fra Højelse til Jersie for at besøge sin Hjertenskær. Da han red hjem, opdagede han, at der var Fest i Navrbjerghøjen. Han holdt sin Hest an for at se, hvorledes Troldfolk kunde more sig. Det vrimlede med smaa Nisser med lange, røde Huer, Elverpiger med guldgult Haar og sorte Trolde, den ene mere grim og hæslig end den anden. Da han havde

holdt lidt, saa han, at den gamle Troldkælling, der saa ud til at være Oldemoder til hele Familien, gik hen til Mosekønen, som sad der og bryggede en kraftig Kogledrik. Mosekønen øste lidt af Drikken op i et Sølvbæger. Karlen saa derefter, at Troldkællingen pressede noget ud i Bægeret. Med den uskyldigste Mine af Verden kom den gamle Morlille nu vraltende hen til Karlen med Bægeret og bad ham drikke. Karlen anede Uraad, greb Bægeret og kastede Indholdet tilbage over sin Skulder. Der faldt en Draabe ned paa Lænden af Hesten, og saa giftig var Vædsken, at den sved Haarene af Huden. Karlen sporede nu sin Ganger, og med Bægeret i Haanden fo'r han op ad Højelse til. Troldkællingen greb en stor Grødslev og løb efter ham. Der manglede ikke meget i, at hun havde indhentet ham; men saa kom der en Troldkælling, som ikke var indbudt til Gildet i Navrbjergshøjen, og som af den Grund vilde hævne sig. Hun raabte til Karlen: „Rid fra Vejen den bolde ind paa de haarde Knolde!“ Karlen red saa ind paa Pløjemarken, hvor han kom paa tværs af Furerne. Troldfolk tør ikke gøre Korstegn, og følgelig maatte Kællingen træde paa hver eneste Fure. Derved fik Karlen saa stort et Forspring, at han, om end kun et Øjeblik før Kællingen, naaede op ud for Højelse Kirkegaard. Han kastede Sølvbægeret ind over Kirkegaardsmuren, og da det nu laa paa indviet Jord, havde Troldkællingen mistet sin Ejendomsret over det, og med Karlen havde hun intet at skaffe fra det Øjeblik, han havde kastet Bægeret fra sig. Saa maatte hun vende tilbage til Højen. Bægeret blev Alterbæger i Højelse Kirke.

Kirkens nuværende Alterbæger er over et Par Hundrede Aar gammelt.

Vi er ikke i Stand til at afgøre, om det er dette Bæger, Sagnet er knyttet til, eller et andet, som Svenskerne vistnok har taget 1659.

Lindormen paa Ejby Kirkegaard.

Et Søndag for mange Aarhundreder siden, da Sognefolkene i Ejby var gaaet i Kirke for at overvære Messen, blev de ubehageligt overraskede ved, at en mægtig Lindorm

kom farende gennem Luften ude fra Ølby Aas og lagde sig lige foran Kirkedøren. En Karl forsøgte inde fra Kirken at springe ud over dens Hale; men den flækkede ham med denne i to Stykker. Nu turde de andre ikke friste den skæbnesvangre Lykke; de brød Hul i Væggen paa den anden Side af Kirken og slap saaledes ud. Lindormen blev liggende paa Kirkegaarden. Naar der havde været Begravelse, gravede den Ligene op igen og aad dem. Det blev uhyggeligt i Længden, især da den fik to graadige Unger. Nu opfødte de Ejby Bymænd en Tyr. Da den var fire Aar gammel, blev den lukket ind paa Kirkegaarden. Den blev imidlertid bange for Lindormens Snøften og blev derfor taget ud igen. Nu blev den i tre Aar fodret udelukkende med Nøddekærner og Sødsmælk. Da den saa blev syv Aar gammel, blev den atter sluppet løs paa Lindormen, og denne Gang fo'r den med et vildt Brøl løs paa Ormen og sønderrev Uhyret med begge dets Unger. Lindormens Eddergift, som den fik ud over sit Hoved, gjorde den saa fortunlet, at den løb ned i Ejby Mose og druknede sig.

Her blev dens Horn fundne for mange Aar siden.

Da Ormen døde, udstødte den et mægtigt Hyl, som gav Genlyd over hele Egnen. Dens Mage, der ligger ude paa Ølby Aas og ruger over gyldne Skatte, svarede med et langt, klagende Skrig. Der blev til Minde om Begivenheden indmuret en Sten med et Dragebillede i Kirkemuren. Tyrens Horn, der blev fundet i Mosen, blev i mange Aar opbevaret i Kirken, hvorfra de dog nu er forsvundne.

Til Grund for dette Sagn ligger den ogsaa i Indledningen omtalte Sten. Særlig i en Del langlandske Kirker, som Skrøbelev, Snøde, Stoense og Bøstrup, findes adskillige lignende Sten med Reliefbilleder. Disse forestiller ofte Udyr, hvilke minder om Kristendommens Kamp mod de onde Magter. Det er rimeligt, at Meningen med Stenfiguren i Ejby Kirke er den samme.

De omtalte Horn, der blev fundne i Ejby Mose, opbevares nu paa Oldnordisk Musæum. Det er et Par store Uroksehorn. Hele Sagnet symboliserer Kristendommens Sejr over Hedenskabet's Drage ligesom Sagnet om Ridder

Jørgen og Dragen. Det er rimeligvis dette Sagn, der i Ejby-sagnet er omplantet paa dansk Grund.

Den vilde Jagt.

Kong Volmers vilde Jagt mellem Gurre og Vordingborg gik her forbi. Ved Nattetid hørte man Jægerhornenes Toner, og nede langs Skensved Aa saas det natlige Tog. Ridderne fo'r frem paa hvide Heste med store Hunde, der rakte en rødglødende Tunge ud af Munden, efter sig. Øjnene paa Heste og Hunde glødede som Ild. Fra Skensved red Jægetoget op ad Vejen til Højelse; men ud for Kirken fo'r de pludselig til Venstre gennem Gaarden, der ligger Øst for Kirken, og derfra ad Vejen mod Sydøst ad Køge til.

Gamle Folk ved at berette om, at kæmpemæssige Hunde med glødende Tunger ved Nattetider kom farende op gennem Byen.

Den „kloge“ Præst og Ildebranden.

Der var i gamle Dage i Højelse en Præst, der kunde mere end sit Fadervor. Han var saaledes en Mester i at mane Gengangere ned. Men ikke nok hermed. Der var en Dag gaaet Ild i Præstegaarden, og Ilden truede hele Byen, der den Gang laa tæt sammenbygget, idet alle de 12 oprindelige Gaarde og én til, der ved Udskiftningen blev udstykket til Husmandslokker, laa heroppe. Hjertet sank hos de fleste, og Bymændene, der var kaldt til ved Klokkernes Klemten og Byhornets Tuden, lagde Raad op om, hvad der var at gøre. Pludselig ser de Præsten komme ridende rundt om Præstegaarden. Da han havde redet to Gange rundt, var Ilden kun mat, og da han tredje Gang havde endt Turen, var Ildebranden slukket.

Præsten, der her er Tale om, er, saa vidt jeg kan skønne, Pastor Kraglund, der var Præst i Højelse fra Pastor Fogs Død 1769 til 1785, da Provst Kruuses Svoger, Iver de Hemmer, kom hertil. Pastor Kraglund døde i Herfølge 1792.

Helhesten og Provst Kruuse.

Provst Kruuse, der som ung Kandidat kom til Højelse 1787, skal have oplevet mange besynderlige Ting. En Aften, da han kom kørende fra Herfølge Præstegaard ad Vejen ved Gl. Lellingegaard, blev Vognen pludselig saa tung at trække, at Hestene ikke kunde faa den af Stedet. Præsten bød da Kusken at staa af og lægge det højre Baghjul op i Vognen. Karlen gjorde det, og mærkeligt nok kørte de nu videre paa tre Hjul!

Da de naaede op til Højelse og skulde køre ind ad Vejen til Præstegaarden, hørte de pludselig, at Kirkegaardslaagen klaprede og sprang op, og ud kom en hvid Hest springende paa tre Ben. Den løb hen til Præstegaardens Port, slog med Forbenet tre Slag paa Porten, og denne sprang op, hvorefter den løb en Omgang rundt i Gaarden. Herfra løb den tilbage ind paa Kirkegaarden.

Da Provst Kruuse var kommen ind, tog han Kjole og Krave paa, og med „Bogen“ i Haanden gik han nu op paa Kirkegaarden, hvor han holdt en Tordentale til Spøgelset. Siden den Tid er det ikke set. Det fortælles ogsaa, at der i Præstegaardens Port er manet en Genganger ned.

Helharen i Højelse Kirketaarn.

Først i forrige Aarhundrede levede der paa Gl. Køgegaards Fæstegaard i Højelse en Mand, om hvem der fortælles meget interessante Ting. Gamle Pe'r Johansen, som han hed, arvede Fæstegaarden efter sin Fader Johan Pedersen ved Udskiftningens Tid. Han havde udført mange vovelige Bedrifter; men den værste Begivenhed for ham var et Møde med Helharen, der holder til i Højelse Kirketaarn. Det var et Par Dage før Mortensaften først i Tyverne paa en henrivende maaneklar Aften, at Pe'r Johansen hev sin Muskedonner ned fra Bjælken og gik ud af Gaarden. Han slentrede noget rundt paa Markerne op til Byen, men der viste sig stadig intet Vildt. Halvt ked af den mislykkede Jagttur stavrede han lige ved Midnat ned om Præstegaardshaven. Der var stille rundt omkring, kun nu og da lød et Hundeglam fra Gaardene oppe i Byen,

ligesom en enkelt Ugle en Gang imellem lod sin uhyggelige Tuden høre. Men Vildt var der stadig intet af. Dog, lige med ét stod Pe'r Johansen bomstille, dør lige foran ham, henne under Vidjebuskene paa Diget, der straks efter Udskiftningen 1791 ifølge Beretning i Præstegaardens liber daticus var plantet af Provst Kruuse, laa en dejlig stor Hare. Pe'r Johansen kastede Muskedonneren til Kinden og brændte Skuddet af. Haren fik en saadan Terts, at den slog fem—seks Kolbøtter, medens Haarene fløj til alle Sider. „Der ramte du pin'te godt“, mumlede Pe'r, idet han gik hen mod Haren. Men ak! Da han bukkede sig ned for at tage den op, sprang den som en Raket lige i Luften og pilede af Sted for Næsen af den forbavsede Jæger. Men da Pe'r saa, at den lagde sig noget henne paa Agrene, ladede han atter Bøssen og løb efter Haren. Da han kom den paa Skudvidde, brændte han løs igen med akkurat samme Virkning som før, og da han kom hen til den, løb den paany sin Vej. Denne vilde Jagt gentog sig en Gang til; men saa naaede Haren op til Kirkegaarden, hvor den slap ind gennem den aabentstaaende Laage. Pe'r, der hverken frygtede godt eller ondt og allermindst Spøgelse, løb efter Haren og kom lige tidsnok til at se den forsvinde ind ad Taarndøren og op ad Trappen. „Nu har jeg dig“, tænkte han, idet han løb op ad Trapperne efter den. Men ak og ve! Dør lige ved den skæbnsvangre aldrig lukkede Taarndør ind til Hvælvingerne staar Haren og griner med Menneskestemme ned mod Pe'r Johansen. Det eneste, han fik at se, var, at Haren kun havde tre Ben. Dermed var Jagten forbi; thi Pe'r kastede Muskedonneren over Skulderen og gik hjem. Siden gik han aldrig nogen Sinde paa Jagt.

Dette Sagn er et Minde fra hin Tid, da Jagten var Herremandens og kun kunde drives af andre ved Nattetid.